

SALVS REI PVBLICAE SVPREMA LEX ESTO.

VYBRANÁ
TÉMATA

Vyostření boje islámských kruhů a armády v Turecku
(5/2010)

Ing. Marcela Cupalová, Ph.D.

Parlament České republiky
Kancelář Poslanecké sněmovny
Parlamentní institut

Vyostření boje islámských kruhů a armády v Turecku

V Turecku v současné době pokračuje tažení proti armádě, která stála v minulosti za svržením čtyř tureckých vlád. Jedná se v podstatě o střet mezi umírněně islámskou vládní Stranou spravedlnosti a rozvoje (Adalet ve Kalkınma Partisi, AKP) a kemalistickými nacionalistickými kruhy. Dosud měla armáda v zemi výsadní postavení, nyní ovšem svou pozici ztrácí. Ve vazbě se ocitlo již na sedm desítek důstojníků, mezi nimi také bývalý velitel vojenského letectva Ibrahim Firtina, bývalý velitel vojenského námořnictva Özden Örnek a bývalý zástupce náčelníka generálního štábu armády Ergin Saygun. Zásah soudu proti tak vysoce postaveným důstojníkům nemá v moderní turecké historii obdoby a ukazuje na slábnoucí moc donedávna ještě nedotknutelné vojenské garnitury.

Všechna obvinění a zatýkání jsou součástí případu Ergenekon, přičemž důstojníci byli většinou obviněni z pokusu o státní převrat a destabilizaci země. Zatýkání nejsou jen vysocí vojenští představitelé, ale také advokáti, novináři nebo obchodníci. Předpokládání pučisté jsou obžalováni z třiceti trestných činů, a to včetně příslušnosti k ozbrojené teroristické organizaci a podněcování k povstání proti turecké vládě. Cílem násilí, které měla skupina údajně v Turecku vyvolat, bylo vyvolat zásah armády. Armáda provedla od roku 1950, od kterého v Turecku existuje multistranický systém, již čtyři převraty a předloni vládě pohrozila, že se nebude rozpakovat opět proti ní zasáhnout, pokud se ukáže, že je v ohrožení laický charakter státu.

Případ vynesl na povrch plány na provedení řady tajných vojenských a teroristických operací. Součástí plánu akce Ergenekon bylo údajně přepadávání mešit v Istanbulu a atentáty na premiéra Recepta Tayyipa Erdogana, na bývalého náčelníka generálního štábu Yasara Büyükanita a na další osobnosti, včetně nositele Nobelovy ceny za literaturu za rok 2006 Orhana Pamuka. Lidé převlečení za islámské radikály měli také údajně plánovat přepadení vojenského muzea a narušování vzdušného prostoru v oblasti Egejského moře, čímž chtěli zvyšovat napětí s Řeckem, se kterým má Turecko tradičně napjaté vztahy. Plánovány byly také útoky na představitele nemuslimských organizací. Jedna z extrémních variant údajně dokonce plánovala sestřelení tureckého letadla a následné obvinění řecké armády. Tyto plány měly vzniknout v letech 2002 až 2003 (AKP se dostala v roce 2002 k moci). Cílem armády bylo podle policie destabilizovat společnost, naklonit si lid na svou stranu a případně převzít moc ve státě. Vrchní velení armády ale všechna obvinění odmítá. Tvrdí, že plány, na jejichž základě byli důstojníci zatčeni, byly součástí cvičení na semináři v roce 2002.

Vyšetřování případu Ergenekon začalo v červnu 2007, když policie objevila v Istanbulu skryš zbraní. Část turecké veřejnosti ale s takovou interpretací faktů nesouhlasí a podezřívá vládu, že si chce za pomoci soudu vyřídit účty se sekulárními kruhy. Kromě armády, která se považuje za hlavní strážkyni světského charakteru režimu, patří k těmto kruhům zejména soudci.¹

Již tak značné napětí mezi armádou a vládou premiéra Erdogana se po posledním kole zatýkání ještě zvýšilo. Premiér Erdogan se nechal slyšet, že neplnohodnotná demokracie není osudem Turecka a že nikdo nemůže stát nad zákony. Existují ale také názory, že samotný premiér a jeho strana dělají vše pro zavedení islámských zákonů. V turecké historii dosud nikdy nebyl vojenský představitel postaven před soud. Jedná se tedy o zcela nový prvek, a proto také výrazně otrásá tureckou společností. Mnozí experti se domnívají, že jde o skutečně velký střet, který má vést k tomu, aby turecká armáda i justice ztratily na síle a vládní strana AKP mohla zavést islámské

¹ http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/asia-a-oceanie/v-turecku-stale-pokracuje-zatykani-udajnych-pucistu_101724.html

právo. Stoupenci vlády toto ovšem odmítají a kritizují naopak armádu za nedostatečné respektování demokracie, za omezování soudcovských pravomocí i za zastaralost armády jako takové. Shodují se s kritiky, že jde o velký střet, budoucí vývoj ovšem vidí pozitivně, a sice jako zvýšení tempa demokratizačních reforem.²

Po schůzce prezidenta Abdullaha Gūla, premiéra Recepta Tayyipa Erdogana a bývalého zástupce náčelníka generálního štábu Ergina Sayguna, která byla svolána v reakci na znepokojení armády z další vlny zatýkání, byl istanbulským soudem propuštěn bývalý velitel vojenského letectva a námořnictva, Ibrahim Firtina a velitel vojenského námořnictva Özden Örnek. Setkání pomohlo alespoň poněkud zmírnit krizi, která se v zemi po zátahu prohloubila.

Armáda vytrvale vyslovovala svou nedůvěru k AKP po celá její dvě funkční období. Vojenští důstojníci, stejně jako představitelé akademické sféry a řada tureckých intelektuálů, se obávají rostoucího vlivu islámského fundamentalismu, který podle nich ohrožuje svobodu projevu i moc armády. Armáda je v Turecku tradičním ochráncem sekulárního charakteru státu a není pod plnou kontrolou vlády. Současná vlna zatýkání je tak v podstatě zásahem do tradice turecké společnosti. Erdoganova vláda již před třemi roky eliminovala snahu armády zasáhnout do prezidentských voleb pomocí soudních odvolání a nyní se obává dalšího pokusu postavit AKP mimo zákon.³

Politici komentátoři a analytici v Turecku považují celou kauzu za důkaz sílícího boje mezi umírněně proislámskou vládou premiéra Erdogana a tradičně silnou a populární armádou. Podle britských „The Times“ může jít o průlomovou akci v dějinách demokratického Turecka, neboť turecká armáda, která je druhou největší armádou v NATO, ztrácí v Turecku svou silnou pozici. Minimálně příznivci procesů proti armádě vidí bezprecedentní zatýkání jako jasný obrat v rozdělení moci ve státě. Někteří ovšem varují, že síly podporující vojenské puče jsou stále silné. Armáda spolu s parlamentní opozicí se na druhou stranu obává politizace případu a vzrůstu vlivu islamistů. Nejde navíc jen o útok na armádu. Spor se rozhořel i mezi vládou AKP a sekulární justicí. Premiér Erdogan přinesl po nástupu k moci Turecku ekonomickou stabilitu a růst, ale dnes, kdy má naprostou většinu v parlamentu, se snaží velmi tvrdě vypořádat se svými odpůrci. Neustále vyvolává atmosféru komplotů a nelze vyloučit hypotézu o tom, že ve chvíli, kdy by získal definitivní kontrolu i nad armádou a justicí, mohl by přistoupit k zavedení radikálnějších kroků ve prospěch islamizace.

Vnitřní napětí má ovšem značně negativní dopad na ekonomiku. Jak již bylo zmíněno výše, v době nástupu Erdogana k moci zaznamenalo Turecko velký ekonomický boom. Růst ekonomiky byl okolo sedmi procent. Poté, co vláda premiéra Erdogana nechala pozatýkat vysoké armádní velitele kvůli údajnému spiknutí, čelí Turecko hluboké krizi. Podle londýnských „The Times“ se Turecko, které je členským státem NATO, nachází na hranici katastrofy. Finanční trhy prudce poklesly a v zemi se rozšířily obavy a šeptanda. Turecká lira opět ztrácí na síle a ekonomické kruhy s napětím celý případ sledují.

Turecko navíc učinilo také obrat v zahraniční politice. Namísto úsilí o členství v EU začíná Turecko svou zahraniční politiku více emancipovat a posiluje nyní svou pozici silného a významného hráče na Blízkém východě. Obrací se především ke svým sousedům a k islámskému světu. Není to nic překvapivého - Osmanská říše byla vůdčí silou muslimského světa až do roku 1918 a zvláště islamisty nikdy neopustila nostalgie po této době. Nynější zahraniční politika Turecka je politikou tzv. nulových problémů, tzn. že země chce především

² www.zaman.com

³ <http://www.webzpravy.com/7249-turecko-udajny-pokus-o-vojensky-prevrat-uvrhl-zemi-do-krize.html>

vyřešit problémy se svými sousedy. A protože většina sousedních zemí Turecka jsou islámské země, logicky lze předpokládat, že snahy Turecka budou zaměřeny tímto směrem.⁴

⁴ http://www.rozhlas.cz/zpravy/blizkyvychod/_zprava/656815